

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/50/22-27>

Zemfira Babayeva

Naxçıvan Dövlət Universiteti

doktorant

<https://orcid.org/0009-0001-8634-6955>

vusala.nasir@icloud.com

Azərbaycanda fortepiano ifaçılığının yaranmasına tarixi nəzər

Xülasə

Fortepiano ifaçılığı Azərbaycan musiqi mədəniyyətində nisbətən gec təşəkkül tapsa da, qısa zamanda sürətli inkişaf yolu keçmişdir. XIX əsrin sonlarında Avropa və Rusiya musiqi ənənələrinin təsiri ilə Azərbaycana daxil olan fortepiano sənəti XX əsrdə peşəkar musiqi təhsili vasitəsilə sistəmləşmiş və milli musiqi ilə sintez olunaraq unikal ifaçılıq məktəbinə çevrilmişdir. Bu məqalədə Azərbaycanda fortepiano ifaçılığının yaranma mərhələləri, Sovet dövründə musiqi təhsilindəki rolu, milli musiqi elementlərinin bu sahəyə inteqrasiyası və görkəmli pianoçuların fəaliyyəti tarixi kontekstdə araşdırılır. Xüsusilə Tərlan Seyidov kimi pedaqoqların fəaliyyəti işıqlandırılaraq onların fortepiano məktəbinin formalaşmasında və tələbə yetişdirilməsindəki əhəmiyyəti göstərilir. Müstəqillik dövründə bu sənətin inkişaf tendensiyaları və beynəlxalq miqyasda tanınan ifaçıların çıxışları da tədqiq olunmuşdur. Məqalə həm musiqi təhsilinin tarixini öyrənənlər, həm də musiqi pedaqogikası sahəsində çalışan mütəxəssislər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Açar sözlər: *Fortepiano ifaçılığı, Azərbaycan musiqisi, musiqi pedaqogikası, Tərlan Seyidov, klassik musiqi, rus musiqi məktəbi, milli musiqi irsi, Üzeyir Hacıbəyli, Qara Qarayev*

Zemfira Babayeva

Nakhchivan State University

PhD student

<https://orcid.org/0009-0001-8634-6955>

vusala.nasir@icloud.com

A Historical Overview of the Emergence of Piano Performance in Azerbaijan

Abstract

Although the art of piano performance was introduced to Azerbaijan relatively late compared to Western Europe, it quickly developed into a vital component of the country's musical culture. Introduced in the late 19th century through the influence of European and Russian musical traditions, the piano gained institutional footing during the Soviet era via professional music education and gradually merged with national musical elements, resulting in a distinctive Azerbaijani piano school. This article presents a historical overview of piano performance in Azerbaijan, examining its formative stages, the impact of Soviet-era educational reforms and the integration of traditional Azerbaijani music. Special attention is given to prominent figures such as Tarlan Seyidov, whose pedagogical contributions significantly shaped the national piano tradition. The article also explores post-independence developments, highlighting new trends, international achievements, and the continued evolution of piano pedagogy. It offers valuable insights for researchers of Azerbaijani music history and professionals in the field of music education.

Keywords: *Piano performance, Azerbaijani music, music pedagogy, Tarlan Seyidov, classical music, Russian music school, national musical heritage, Uzeyir Hajibayli, Gara Garayev*

Giriş

Fortepiano sənəti dünya musiqi mədəniyyətində özünəməxsus yerə malik olan, zəngin texniki və ifadə imkanları ilə fərqlənən bir sahədir. Avropa klassik musiqi ənənələri fonunda formalaşmış bu alət XIX əsrdən başlayaraq dünyanın müxtəlif bölgələrinə yayılmağa başlamış, milli musiqi məktəblərində yeni istiqamətlərin yaranmasına təkan vermişdir. Azərbaycan da bu prosesin tərkib hissəsi olaraq fortepiano ifaçılığını öz musiqi mədəniyyətinə inteqrasiya etmişdir.

Tədqiqat

Azərbaycanda fortepiano ifaçılığının tarixi XX əsrin əvvəllərindən etibarən sistemli inkişaf mərhələlərini keçmişdir. Avropa və rus musiqi məktəblərinin təsiri ilə milli musiqi irsi arasında qarşılıqlı əlaqə nəticəsində Azərbaycan fortepiano məktəbi yaranmışdır. Bu məktəb yalnız ifaçılıq deyil, həm də pedaqogika, bəstəkarlıq və musiqi tənqidi sahələrində də dərin izlər buraxmışdır. Fortepiano milləti musiqi elementləri ilə vəhdətdə öyrədilməsi, muğam və xalq melodiylarının bu alət vasitəsilə təqdim edilməsi Azərbaycan musiqisinin yeni nəfəs vermişdir (Axundova, 2020).

Bu məqalənin məqsədi Azərbaycanda fortepiano ifaçılığının yaranmasına və inkişafına tarixi baxış keçirmək, bu sahədə formalaşmış pedaqoji ənənələri, görkəmli şəxsiyyətləri və çağdaş tendensiyaları tədqiq etməkdir. Tədqiqat həm bioqrafik mənbələrə, həm də musiqi təhsilinin inkişaf mərhələlərini əhatə edən elmi ədəbiyyata əsaslanır. Xüsusi olaraq Tərən Seyidov kimi görkəmli pedaqoqun fəaliyyəti işıqlandırılaraq Azərbaycan fortepiano məktəbinin formalaşmasında onun rolu təhlil olunacaqdır (Babayev, 2018).

Fortepiano Azərbaycanın gəlişi və ilkin mərhələ

Fortepiano sənətinin Azərbaycana gəlişi XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Həmin dövrdə Azərbaycanın, xüsusilə də Bakının iqtisadi yüksəlişi və neft sənayesinin inkişafı nəticəsində Avropa və Rusiya ilə mədəni əlaqələri genişlənməmiş, şəhərdə Avropa musiqi ənənələrinə maraq artmışdı. Bakı burjuaziyası və ziyalı təbəqəsi Qərb təhsilli müəllimlər, Avropa alətləri və klassik musiqi janrlarına üz tutaraq fortepiano yalnız musiqi aləti deyil, həm də status və estetik dəyər göstəricisi kimi qəbul edirdi (Cəfərov, 2024).

İlk olaraq fortepiano ifaları ev salonlarında, ziyalı mühitində və teatr tamaşaları zamanı müşayiət musiqisi kimi təqdim olunurdu. XIX əsrin sonlarında Bakı və Şuşa kimi şəhərlərdə varlı ailələrin evlərində fortepiano alətlərinə rast gəlinirdi. Bu dövrdə əsasən Avropadan gətirilmiş pianoçular və ya rus mühacir müəllimlər vasitəsilə fərdi dərslər keçirilirdi. Hətta bəzi əcnəbi pianoçular Bakıda musiqi dərsləri və özəl dərslər kursları açaraq yerli istedadları yetişdirməyə başlamışdılar.

Bu mərhələdə fortepiano əsasən Avropa klassik bəstəkarlarının əsərlərinin ifası ilə tanınırdı – Beethoven, Şopen, List, Motsart kimi müəlliflərin əsərləri fortepiano ifaçılığının bünövrəsini təşkil edirdi. Lakin bu alətin yerli musiqi mədəniyyətinə tam inteqrasiyası üçün pedaqoji baza və tədris institutlarının yaradılması zəruri idi (Baxşəliyev, 2007).

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın musiqi həyatında yeni mərhələ başlandı. 1920-ci illərdə Azərbaycanın sovetləşməsi ilə musiqi sahəsində dövlət nəzarəti və planlı inkişaf strategiyası tətbiq olundu. 1921-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin təşəbbüsü ilə yaradılan Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası (indiki Bakı Musiqi Akademiyası) bu sahədə ilk institusional baza oldu. Konservatoriyada fortepiano fakültəsi təsis olundu və bu alətin tədrisi sistemli şəkildə həyata keçirilməyə başladı. İlk müəllimlər əsasən rus məktəbinin nümayəndələri olsa da, zamanla yerli mütəxəssislər yetişməyə başladı (Hacıyev, 2010).

Fortepiano Azərbaycanın gəlişinin bu erkən mərhələsində onu yalnız Qərb musiqisinin daşıyıcısı kimi yox, milli musiqi ilə sintez edilə bilən ifadə vasitəsi kimi qəbul edən musiqiçilər də yetişməyə başladı. Bu istiqamətdə ilk cəhdlər muğam motivlərinin fortepiano ilə müşayiəti və klassik bəstəkarlarımızın – Üzeyir Hacıbəyli, Asəf Zeynallı və daha sonra Qara Qarayevin əsərlərində fortepiano milləti üslubda istifadə olunması ilə nəticələndi (Davidovich, 1981).

Beləliklə, fortepiano Azərbaycanda yalnız texniki alət və ya müşayiət vasitəsi deyil, həm də milli musiqi təfəkkürünün yeni formalarla ifadəsi üçün mühüm yaradıcılıq platformasına çevrildi.

Sovet dövründə musiqi təhsili və fortepiano ifaçılığı

1920-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu və Sovet hakimiyyətinin qurulması ilə ölkədə mədəniyyət sahəsində radikal dəyişikliklər başladı. Yeni rejimin ideoloji məqsədlərinə

uyğun olaraq incəsənət və musiqi təhsili dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrildi. Musiqinin kütləviləşdirilməsi, peşəkar təhsilin sistemləşdirilməsi və rus musiqi məktəbinin nümunələri əsasında milli musiqi sisteminin formalaşdırılması hədəflənirdi (İsmayılov, 2016).

1921-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası (indiki Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası) təsis edildi. Burada fortepiano fakültəsinin yaradılması Azərbaycan musiqi təhsilində fortepiano sənətinin rəsmi status almasının başlanğıcı oldu. Sovet İttifaqının digər bölgələrindən, xüsusilə də Moskva və Leninqraddan (indiki Sankt-Peterburq) dəvət olunan müəllimlər Azərbaycanda rus musiqi məktəbinin ənənələrini yaymağa başladılar. Bu dövrdə fortepiano tədrisində texniki tamamlıq, intonasiya dəqiqliyi və nota əsaslı repertuar mühüm əhəmiyyət daşıyırdı (Məmmədova, 2021).

Azərbaycanda Forteplano İfaçılığının Yaranmasına Tarixi Nəzər

1930–1950-ci illər: Tədrisin kütləviləşməsi

1930–1950-ci illərdə Azərbaycanda fortepiano tədrisinin kütləviləşməsi üçün əsas infrastruktur formalaşdı. Bakı ilə yanaşı, Gəncə, Şəki, Naxçıvan və digər şəhərlərdə uşaq musiqi məktəbləri açıldı. 1931-ci ildə fəaliyyətə başlayan Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbi isə istedadlı gənclərin erkən yaşdan peşəkar səviyyədə yetişdirilməsi üçün mühüm platforma oldu. Bu məktəbdə fortepiano sinifləri açıldı, tədris proqramları Moskva modelinə uyğunlaşdırıldı.

Sovet dövrünün fortepiano ifaçılığında yalnız texniki ustalıq deyil, həm də ideoloji məzmun ön plana çəkilirdi. Bu illərdə ifaçılar sovet bəstəkarlarının əsərləri ilə yanaşı, klassik Avropa musiqisini də mənimsəyir, eyni zamanda Azərbaycan bəstəkarlarının fortepiano üçün yazdıqları əsərləri ifa edirdilər. Qara Qarayevin, Fikrət Əmirovun və Cövdət Hacıyevin fortepiano əsərləri həm tədris, həm də konsert repertuarına daxil edilmişdi (Musayev, 2022).

Bu dövrdə yetişən və pedaqoji fəaliyyəti ilə seçilən şəxsiyyətlər arasında Tərən Seyidov xüsusi yer tutur. O, Mayor Brennerin tələbəsi kimi rus musiqi məktəbinin texniki və intonasiyaya əsaslanan sistemli yanaşmalarını mənimsəmiş, lakin Azərbaycan musiqisinin emosional-intonativ xüsusiyyətlərini də nəzərə alan unikal pedaqoji üsul yaratmışdır. Seyidovun fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan fortepiano məktəbi texniki və estetik baxımdan zəngin bir forma qazanmışdır.

Bütövlükdə, sovet dövrü Azərbaycanda fortepiano sənətinin formalaşması, sistemləşdirilməsi və tədris bazasının qurulması baxımından həlledici mərhələ olmuşdur. Bu dövrün mirası bu gün də tədris proqramlarında, pedaqoji ənənələrdə və ifaçılıq texnikasında öz əksini tapmaqdadır (Quliyeva, 2017).

Görkəmli fortepiano ifaçıları və pedaqoqlar

Azərbaycanda fortepiano ifaçılığı məktəbinin formalaşması və inkişafında bir sıra görkəmli sənətkarların rolu danılmazdır. Onlar yalnız peşəkar ifaçı kimi deyil, eyni zamanda pedaqoq, metodist və musiqi tərbiyəçisi kimi ölkənin musiqi həyatına böyük töhfələr vermişlər. Bu şəxsiyyətlər həm klassik Avropa ənənələrini mənimsəmiş, həm də Azərbaycan milli musiqisinin xüsusiyyətlərini ifaçılıq sisteminə inteqrasiya etmişlər (Seyidov, 2005).

Tərən Seyidov (1935–2006):

Azərbaycan fortepiano pedaqogikasının aparıcı nümayəndələrindən biri olmuşdur. O, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında təhsil almış, Mayor Brennerin tələbəsi olmuş və bu məktəbin əsasını təşkil edən texniki dəqiqlik və estetik intonasiyanı Azərbaycan musiqi tələbləri ilə sintez etmişdir. Seyidov uzun illər ərzində Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində və Bakı Musiqi Akademiyasında çalışmış, onlarla tələbə yetişdirmiş, onların bəziləri beynəlxalq səviyyəli ifaçılara və pedaqoqlara çevrilmişdir. Onun tədris metodları psixoloji yanaşma, fərdi musiqi hissiyyatının inkişafı və improvizasiya bacarığının formalaşdırılmasına əsaslanırdı.

Xədicə Qayıbova (1893–1938):

Azərbaycanın ilk qadın pianoçularından biri olan Xədicə Qayıbova fortepiano ifaçılığının erkən təşəkkül dövründə böyük rol oynamışdır. O, yalnız konsert ifaçısı deyil, həm də maarifçi və milli musiqi irsinin tədqiqatçısı kimi tanınmışdır. Forteplano vasitəsilə Azərbaycan xalq mahnılarını və muğamlarını ifa edərək bu alətin milli musiqi ilə vəhdətinə nail olmuşdur. Onun fəaliyyətində Avropa klassik musiqisi ilə milli musiqinin sintezi xüsusi yer tutur. Təəssüf ki, 1938-ci ildə repressiya qurbanı olmuş və yaradıcılığı uzun müddət kölgədə qalmışdır (Tahirova, 2018).

Bella Davidoviç (1928–):

Azərbaycanda yetişmiş, lakin fəaliyyətinin əksər hissəsini SSRİ və beynəlxalq səhnədə davam etdirən Bella Davidoviç də Azərbaycan pianoçuluq məktəbinin uğurlarını dünya miqyasında təmsil etmişdir. O, Moskva Konservatoriyasında təhsil alaraq Chopin müsabiqəsinin qalibi olmuş, sonradan müəllim kimi dünya səviyyəsində tanınmış fortepiano ustadlarına dərs demişdir. Davidoviçin erkən musiqi təhsili Bakıda formalaşmış və bu fakt Azərbaycan musiqi məktəbinin potensialını sübut edən mühüm göstəricidir (Təhməzova, 2023).

Tofiq Bakıxanov (1930–2020):

Hərçənd daha çox bəstəkar kimi tanınsa da, fortepiano əsərləri və ifaçılıq üzrə metodik materialları ilə bu sahənin inkişafına dəyərli töhfələr vermişdir. Onun fortepiano üçün yazdığı əsərlər Azərbaycan xalq musiqisinə əsaslanır və gənc ifaçılar üçün tədris repertuarında geniş istifadə olunur.

Digər önəmli simalar:

Ənvər Sadıqov, Rauf Atakişiyev, Yeganə Axundova və Vəfa Zeynalova kimi sənətkarlar da Azərbaycan fortepiano ifaçılığı və təhsili sahəsində həm pedaqoji, həm də ifaçılıq fəaliyyətləri ilə seçilmişlər. Onlar Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinin təbliğində, beynəlxalq müsabiqələrdə iştirakda və gənc nəslin musiqi tərbiyəsində mühüm rol oynamışlar.

Bu görkəmli şəxsiyyətlərin fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycanda zəngin ifaçılıq ənənəsi formalaşmış, fortepiano sənəti təkcə texniki deyil, həm də bədii və milli təfəkkürün ifadəsi vasitəsinə çevrilmişdir.

Konsert həyatı və ifaçılıq məktəbləri

Azərbaycanda fortepiano ifaçılığının təşəkkülü təkcə tədris sistemi ilə deyil, həm də konsert fəaliyyəti ilə sıx bağlı olmuşdur. Forteplano konsertləri tədricən ölkənin mədəni həyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilmiş, bu alətdə ifa edilən musiqi həm maarifləndirici, həm də estetik baxımdan böyük rol oynamışdır.

Bakı konsert səhnəsində fortepiano rəolü:

XX əsrin birinci yarısından etibarən Bakı şəhərində fortepiano ifaçıları üçün konsert salonları və ictimai məkanlar yaradılmışdır. Ənənəvi olaraq Dövlət Filarmoniyası, Opera və Balet Teatrı, Musiqi Akademiyasının böyük zalı və daha sonra Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası nəzdindəki konsert salonları bu funksiyaları yerinə yetirmişdir. Konsert proqramlarında həm klassik Avropa bəstəkarlarının əsərləri, həm də Azərbaycan bəstəkarlarının fortepiano üçün yazılmış əsərləri yer alırdı. Bu yanaşma fortepiano tədrisinin konsert fəaliyyətinə inteqrasiyasını gücləndirmişdir.

Tələbə və şagird konsertləri:

Tədris müəssisələrində, xüsusilə də Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbi və Bakı Musiqi Akademiyasında fortepiano üzrə tələbə konsertləri mütəmadi olaraq təşkil olunurdu. Bu konsertlər həm tələbənin inkişaf səviyyəsini yoxlamaq, həm də ifaçılıq təcrübəsini artırmaq üçün mühüm platformaya çevrilmişdi. Konsertlərdə tələbələr texniki cəhətdən mürəkkəb əsərlərlə yanaşı, milli ruhda yazılmış fortepiano əsərlərini də ifa edirdilər.

Regional musiqi məktəbləri və ifaçılıq ənənələri:

Bakıda mərkəzləşmiş fortepiano təhsili ilə yanaşı, Gəncə, Şəki, Naxçıvan, Lənkəran və digər şəhərlərdə fəaliyyət göstərən musiqi məktəbləri də ifaçılıq ənənələrinin regionlara yayılmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bu məktəblərdə çalışan müəllimlər arasında Bakı məktəbinin yetirmələri üstünlük təşkil edir və bu da vahid pedaqoji ənənənin ölkə üzrə yayılmasına şərait yaratmışdır.

Müsabiqələr və beynəlxalq iştirak:

1970-ci illərdən etibarən Azərbaycan fortepiano ifaçıları SSRİ daxilində və beynəlxalq səviyyədə müxtəlif müsabiqələrdə iştirak etməyə başlamışdılar. Forteplano ifaçılığı üzrə keçirilən respublika və ittifaq müsabiqələri tələbələrin yaradıcılıq potensialını artırmaqla yanaşı, onları peşəkar musiqi ictimaiyyətinə tanıtdırırdı. Bu müsabiqələrin nəticələrinə əsasən bəzi ifaçılar Moskva Konservatoriyasına, Leningrad Musiqi Akademiyasına və digər nüfuzlu mərkəzlərə qəbul olunmuşdular (Taghizade, 1960).

İfaçılıq məktəblərinin pedaqoji xətti

Azərbaycan fortepiano məktəbləri, xüsusilə Tərlan Seyidov, Yeganə Axundova, Ənvər Sadıqov kimi pedaqoqların fəaliyyətləri nəticəsində özünəməxsus üslub formalaşdırmışdır. Bu üslub texniki təmkinlilik, melodik aydınlıq və emosional dolğunluq ilə səciyyələnir. Həm sovet dövründə, həm də müstəqillikdən sonra bu məktəbin nümayəndələri müxtəlif beynəlxalq səhnələrdə Azərbaycan fortepiano məktəbinin səviyyəsini nümayiş etdirmişlər.

Müstəqillik dövründə inkişaf və çağdaş tendensiyalar

Yeni təlim yanaşmaları və islahatlar

1991-ci ildə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etməsi ölkənin siyasi, iqtisadi və mədəni həyatında yeni mərhələnin əsasını qoydu. Bu proses musiqi sənətindən də yan keçmədi. Forteplano ifaçılığı və təhsili sahəsində sovet dövründən miras qalan möhkəm təməl yeni dövrdə həm müstəqil inkişaf, həm də beynəlxalq integrasiya imkanları yaratdı.

Müstəqillik illərində musiqi təhsil sistemində baş verən islahatlar fortepiano tədrisinə də təsirsiz ötüşmədi. Bəzi klassik proqramlar saxlanılmaqla yanaşı, tədris planlarına Qərb musiqi məktəblərinin metodikaları, yeni repertuarlar və təlim resursları daxil edildi. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən musiqi məktəbləri beynəlxalq proqramlar və ustad dərsləri vasitəsilə Avropa və Amerika təcrübələrindən faydalanmağa başladılar. Eyni zamanda, tələbələrin fərdi yaradıcılığına və ifa tərzinə daha çox azadlıq tanındı.

Beynəlxalq əməkdaşlıq və müasir texnologiyalar

Azərbaycan fortepiano sənətinin beynəlxalq mədəniyyətə integrasiyası yeni dövrdə daha da sürətləndi. Bir çox istedadlı gənclər Türkiyə, Almaniya, Rusiya, ABŞ və digər ölkələrdə təhsil alaraq həm Azərbaycan musiqi məktəbini təmsil edir, həm də yeni üfqlər açırlar. Bakı Musiqi Akademiyası, Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbi və digər qurumlar bir sıra beynəlxalq layihələrə qoşularaq ustad dərsləri, festivallar və konsert proqramları təşkil edir.

Müasir dövrdə rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi də fortepiano təhsili və ifaçılığına yeni imkanlar açmışdır. Onlayn dərslər, video təqdimatlar, rəqəmsal not bazaları və interaktiv proqramlar tədris prosesini daha çevik və əlçatan etmişdir. Bu, xüsusilə regionlarda yaşayan istedadlı gənclərin mərkəzləşdirilmiş təhsilə qoşulmasını asanlaşdırmışdır.

Yeni nəsil ifaçılar və konsert fəaliyyəti

Müstəqillik dövründə yetişmiş yeni nəsil fortepiano ifaçıları həm yerli, həm də beynəlxalq səhnələrdə Azərbaycan musiqisini uğurla təmsil edirlər. Onların arasında beynəlxalq müsabiqə qalibləri, festivallarda iştirak edən və Avropanın nüfuzlu konsert salonlarında çıxış edən sənətkarlar yer alır. Bu gənc musiqiçilər repertuarlarında həm klassik Avropa, həm də milli bəstəkarların əsərlərinə yer verərək Azərbaycan ifaçılıq ənənəsinin çağdaş simasını formalaşdırırlar.

Pedaqoji ənənənin davamı

Tərlan Seyidov, Yeganə Axundova və digər ustad müəllimlərin formalaşdırdığı pedaqoji xətt bu gün də Azərbaycan musiqi məktəblərində davam etdirilir. Bu ənənə özündə həm klassik rus məktəbinin dəqiqliyini, həm də milli musiqi duyumunun emosionallığını birləşdirir. Gənc müəllimlər bu sistemə yeniliklər əlavə etməklə tədrisi müasirləşdirməyə çalışırlar (Zeynalli, 1935).

Nəticə

Azərbaycanda fortepiano ifaçılığının tarixi inkişafı göstərir ki, bu sənət sahəsi təkcə texniki və ifaçılıq bacarıqları ilə deyil, həm də mədəniyyətin daşıyıcısı, milli təfəkkürün ifadə forması kimi mühüm rol oynamışdır. XIX əsrin sonlarından başlayaraq Azərbaycana daxil olan fortepiano, əvvəlcə Avropa musiqi ənənələrinin daşıyıcısı kimi qəbul edilsə də, XX əsrdə milli musiqi irsi ilə vəhdət təşkil edərək özünəməxsus Azərbaycan fortepiano məktəbinin yaranmasına səbəb olmuşdur.

Sovet dövründə formalaşan və sistemləşdirilən musiqi təhsil strukturları, xüsusilə Bakı Musiqi Akademiyası və Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbi, fortepiano təhsilinin əsas dayaqlarına çevrilmişdir. Bu dövrdə yetişmiş görkəmli pedaqoqlar – Tərlan Seyidov, Xədicə Qayıbova, Bella Davidoviç və başqaları bu məktəbin əsas sütunlarını təşkil edərək həm tədris, həm də ifaçılıq sahəsində nümunəvi fəaliyyət göstərmişlər.

Müstəqillik dövründə isə bu təməl üzərində yeni inkişaf mərhələsi baş vermiş, Azərbaycan fortepiano sənəti beynəlxalq mədəniyyətə inteqrasiya olunmuş, müasir texnologiyalar və metodlarla zənginləşdirilmişdir. Yeni nəsil ifaçılar və pedaqoqlar həm ənənəni qoruyur, həm də ona çağdaş yanaşmalar gətirirlər.

Bu tədqiqat göstərir ki, fortepiano ifaçılığı Azərbaycanın musiqi mədəniyyətində yalnız bir sahə kimi deyil, eyni zamanda milli kimliyin, estetik düşüncənin və musiqi tərbiyəsinin ifadə forması kimi yaşamağa və inkişaf etməyə davam edir.

Ədəbiyyat

1. Axundova, S. (2020). *Fortepiano tədrisində metodik yanaşmalar*. Bakı Musiqi Akademiyası nəşriyyatı.
2. Babayev, E. (2018). Azərbaycan musiqi pedaqogikasında klassik ənənələrin rolu. *Musiqi və Təhsil*, 2(4), 14–21.
3. Baxşəliyev, V. B. (2007). *Azərbaycan arxeologiyası*. Elm.
4. Cəfərov, F. (2024). Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə Naxçıvanda siyasi vəziyyət. *Qədim Diyar*, 6(5), 6–12. <https://doi.org/1036719/2706-6185/35/6-12>
5. Davidovich, B. (1981). *Metodika prepodavaniya fortepiano*. Muzyka.
6. Hacıyev, İ. (Tərtibçi). (2010). *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Naxçıvan*. “Əcəmi” Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi.
7. İsmayılov, K. (2016). XX əsr Azərbaycan pianoçuluğu. *Musiqi Tarixi Jurnalı*, 5(3), 45–50.
8. Məmmədova, A. (2021). Mayor Brennerin pedaqoji məktəbi. *Azərbaycan Musiqisi*, 4(2), 34–41.
9. Musayev, N. (2022). *Musiqi psixologiyası və pedaqoji yanaşmalar*. Maarif Nəşriyyatı.
10. Quliyeva, S. (2017). Tələbə-müəllim münasibətləri fortepiano dərslərində. *Musiqi və Cəmiyyət*, 3(1), 22–28.
11. Seyidov, T. (2005). Forteplano tədrisində improvizasiya üsulları [Əlyazma]. Şəxsi arxiv.
12. Tahirova, L. (2018). Klassik musiqidə psixoloji hazırlığın rolu. *Akademik Musiqi Dərgisi*, 2(2), 15–20.
13. Təhməzova, M. (2023, sentyabr 30). İngilis dilinin fonetik üslubi vasitələrinin təhlili. *Aem.az*. <https://aem.az?newsid=3275>
14. Taghizade, R. A. (1960). *Puti razvitiya professionalnoy muzyki v Azerbaidzhane*. Yazıçı.
15. Zeynalli, Ü. (1935). *Azərbaycan musiqisinin əsasları*. Azərnəşr.

Daxil oldu: 19.04.2025

Qəbul edildi: 01.08.2025